

Çankırı Poşalarında Sosyal ve Dini Hayat

Ensar ÇETİN^(*)

Öz: Çankırı’da yaşayan Poşaların sosyo- kültürel özelliklerini ve dini hayatlarını irdelemeyi hedefleyen bu çalışma, Çankırı, Merkez ilçe, Mimar Sinan Mahallesi’nde ikamet eden Poşalar arasında gerçekleştirilen alan araştırmasının sonuçlarını içermektedir. Çalışmada, mülakat tekniği aracılığıyla sosyal ve ekonomik harita çıkarılmaya çalışılmış; demografik özellikler, doğum yeri, göç, medeni durum, aile büyüklüğü, eğitim, hane ve mekân, iş ve meslek, gelir ve harcama, evde kullanılan eşyalar, siyasi katılım, örgütlenme ve dini hayata ilişkin veriler elde edilmiş ve elde edilen bu veriler yorumlanmıştır. Mülakat tekniğinden elde edilen veriler yorumlanırken katılımlı gözlem ve sözlü tanıklık teknikleri ile toplanan verilerden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çingene, Poşa, Elekçi, Roman, Kültür, Kimlik, Dini hayat.

Social and Religious Life of Posha in Çankırı

Abstract: This study intending to examine socio- cultural characteristics and religious life of the Posha includes the outcomes of the field study carried out among the Posha of Mimar Sinan district in central district, Çankırı. Within the scope of the study, social and economic situation has been charted by applying questionnaire technique, and the data concerning demographic characteristics, birth place, migration, marital status, number of family members, education, household and space, work and job, income and expenses, furniture and goods used in the house, political participation, organization, and religious life of the Posha. A depth oral history techniques have been applied in the interpretation and analysis of the data obtained from interview techniques.

Keywords: Gypsies, Posha, Elekçi, Roman, Culture, Identity, Religious life.

^(*) Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Toplumsal Yapı ve Değişim ABD., (e-posta: ensarcetin@yandex.com)

Giriş

Türkiye, çok kültürlü bir coğrafyadır. Bu çok kültürlü yapı içindeki renklerden biri de araştırma konumuzu oluşturan Çankırı Merkez ilçede bulunan Mimar Sinan Mahallesi'nde yaşayan Poşalardır. Yaklaşık olarak 2000 kişilik bir nüfusa sahip bu topluluk kendilerinin Poşa olduklarını söylemektedirler. Ancak ana grup Çankırı halkı bu grubu; "Esmer vatan-daş, Aşiret, Çingene, Elekçi" gibi isimlerle tanımlamaktadır.

Poşaların, Kars, Ardahan, Erzurum, Artvin, Sivas, Van, Bayburt, Tokat, Erzincan gibi birçok yerde yaşadıkları bilinmektedir. Kaynaklarda Poşaların, genelde olarak Türkiye'nin Kuzey Doğusunda yaşadıkları belirtilmektedir (Bozkurt 2004). Ancak İç Anadolu Bölgesi sınırları içinde yer alan Çankırı'da Poşaların yaşadıklarına dair net bir bilgiye hiçbir yerli ya da yabancı kaynaktan yer verilmemiştir. Geniş bir alanda yaşadıklarına işaret edilen Poşaların hepsinin görünüş açısından benzer özelliklere sahip olup olmadıkları ya da benzer sosyo- kültürel özellikleri gösterip göstermedikleriyle ilgili bilgi de çok sınırlıdır. Bu sebeple Çankırı Poşaları üzerine yapılan bu çalışmanın bundan sonra yapılacak araştırmalar için bir basamak olması umulmaktadır.

Bu çalışmada Çankırı Poşalarının sosyo- kültürel yapıları ve dini hayatı üzerine alan araştırması yapılmış ve derlemeler sonucu elde edilen veriler sosyolojik çerçevede yorumlanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayla, yıllarca ana grubun dışında kalmış bu grubun, kültürlerinin, sosyal yapılarının ve dini hayatlarının bilimsel ölçütlerle tanıtılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Çankırı sınırları içinde yaşayan bu topluluğun sosyal ve dini hayatları araştırma konusu yapılmıştır. Bu alan araştırması Çankırı'da Poşaların çoğunlukla yaşadığı Çankırı Merkez ilçesinde en eski yerleşim yeri olan Mimar Sinan Mahallesi'yle sınırlandırılmıştır.

Çingeneler

Çingenelerin Kökeni ile İlgili Yaklaşımlar

Çingeneler üzerine araştırma yapan bilim adamlarınca, Çingenelerin Hindistan kökenli oldukları ileri sürülmektedir. Bilim adamlarını bu kanaate götüren sebep, 200 yılı aşkın bir zamandan beri Çingeneler üzerine yapılan dil karşılaştırmalarının, onların büyük ölçüde Hintçe ağırlıklı bir dillerinin olduğunu göstermesidir (Kenrick, 2006: 46). Günümüzde ise antropolojik, etnolojik ve filolojik araştırmaların ışığında Çingenelerin, Hindistan kökenli oldukları daha kuvvetli bir şekilde dile getirilmektedir. Çingenelerin tipolojik ve dil yapılarından hareketle Hintli olduklarına hükmedilmesinin yanı sıra antropolojik olarak da onların Arîler öncesi Hindistan'ın yerlileri olduğu kanaatine varılmaktadır.

Günümüzde, antropolojik, etnolojik ve filolojik araştırmaların ışığında Çingenelerin Hindistan orijinli oldukları görüşü ağırlık kazanmıştır. Bununla birlikte göçlerinin zamanı, Kuzey Hindistan'la İran arasındaki kesin yerleri, göç yolları ve günümüzdeki Çingenelere benzer gruplarla akrabalık durumları ihtilafıdır. Çünkü uzun göç süresince yabancı unsurlarla da karışmış olmaları muhtemeldir. Bütün bunlara rağmen onların,

Hindistan'dan göçleriyle ilgili, araştırmaların pek çoğunun kabul ettikleri görüş; göçün, İran, Ermenistan, Anadolu, Yunanistan ve Güney Slovak Bölgesi üzerinden gerçekleşmiş olmasıdır (Arayıcı, 2008: 46).

“Çingenerler, Hindistan alt kıtasından bin yıl önce ayrılmışlar ve Avrupa'ya, İran, Ermenistan ve Türkiye üzerinden değişik farklı dalgalarla göç etmişlerdir. Bu ayrılışın nedeni tam olarak bilinmemektedir” (Lewy, 1999: 78). Köken konusunda olduğu gibi Çingenerlerin göç yolları da çoğunlukla dilsel veriler temelinde ele alınmaktadır. Ancak dilsel çözümlenmeler ve ‘dil örnekleri Çingenerlerin Hindistan'dan neden ve nasıl ayrıldıkları ve sosyal ekonomik koşulları hakkında yeterli kanıtlar sunamamaktadır (Willems, 1997:308). Buna karşın İngiliz dilbilimci Sampson'ın göç yollarına ilişkin çözümlenmesi, tartışmalı da olsa pek çok kaynak tarafından kullanılmaktadır. Dilsel kanıtlar etrafında oluşturulan haritaya göre ‘Çingenerler, 10. yüzyılın sonu ve 11. yüzyılın başlarında üç ana gruba ayrılmışlardır. Bu gruplardan Dom'lar ‘Ben’ lehçesini, Lom ve Romlar ise ‘Phen’ lehçesini konuşmaktaydı. Birinci grup yani Domlar, belirli aralıklarla Suriye ve Filistin'e yerleşmişler, bazıları ise Mısır ve kuzey Afrika boyunca ilerleyerek İspanyaya kadar ulaşmışlardır. İkinci grup Çingenerler “Lomlar”, kuzeye doğru ilerleyerek Ermenistan ve Gürcistan'a yerleşmişlerdir. Bazı hipotezlere göre grubun üyeleri Romanya, Balkanlar ve Avrupa içlerine kadar uzanmışlardır. Üçüncü ve en büyük grup olan Çingenerler “Rom”lar ise batıya doğru ilerleyerek Anadolu üzerinden Balkanlara ve Avrupa içlerine kadar ilerlemişlerdir (Marushiakova, 2001: 12).

Çingenerlerin Anadolu'ya Gelişi

Çingenerlerin Türk toplumuyla olan ilişkilerine bakıldığında oldukça eskilere gidilebilir. Selçuklu Türkleriyle başlayan ilk temasın ardından üç ana Çingene grubundan biri olarak kabul edilen Rom'lar Anadolu üzerinden Avrupa'ya geçmiştir (Hancock: 2002). Osmanlı döneminde ise büyük bir Çingene grubu “Çingene Sancağı” adı verilen Trakya Bölgesinde ikamet etmiş ve belirli bir kısmı ordu ve devlet hizmetinde çalışmıştır (Gök-bilgin, 1977: 423). Nitekim Kanuni Sultan Süleyman “Rumeli vilayetinde Çingenerlerin yerleşmesi için özel yasa hazırlatmış ve “Çingene Sancağı” ordu hizmetinde bulunmuştur (Marushiakova, 2002: 2).

Osmanlı belgeleri Çingene nüfusunu düzenli vergi ödemek için yaş, iş ve medeni durum bağlamında tanımlamıştır. İmparatorluk içindeki Çingenerler için en popüler iş, demircilik ve müzisyenlik olmuştur. Diğer meslekler ise, tenekecilik, nalbantlık, kılıç ustalığı, kuyumculuk, bıçakçılık, ayakkabıcılık, tımarcılık, elekçilik ve kasaplıktır (Altınöz, 2007: 46). Osmanlı imparatorluğundaki Çingenerler, sosyo- kültürel karakteristiklerini, göçebe yaşam tarzlarını ve geleneksel işlerini, Ortaçağ Avrupa'sında yaşayan Çingenerlere göre daha iyi koruyabilmişlerdir (Marushiakova, 2001: 44).

Cumhuriyet döneminde ise Lozan Antlaşması çerçevesinde Yunanistan'dan gelen ve sayıları tam olarak belli olmayan Çingene nüfusunun varlığı söz konusudur. Lozan antlaşması çerçevesinde Yunanistan ile yapılan “nüfus mübadelesi” uyarınca göç eden

Türk göçmenlerle birlikte büyük bir Çingene nüfusu Türkiye'ye gelmiştir. Bunu Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gönüllü göçmen statüsünde gelen Çingeneler takip etmiştir (Alexandris, 2005). Zira nüfus mübadelesindeki tek ölçüt dini temele dayandırılmış ve Müslüman olmak yeterli görülmüştür. Böylece, 1923 ile 1930 arasında 1.125.000 kadar Rum Türkiye'den Yunanistan'a ve bundan oldukça küçük sayıda Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye gönderilmiştir. Bu mübadelede her iki taraf "milliyetçi" bir görüş açısıyla hareket etmiş gibi görünüyorsa da aslında Yunan yöneticilerinin tarihi kurnazlık ve geleceğe yönelik planları ağır basmıştır. Batılı anlamda bu durum bir mübadele olmaktan ziyade sürgüne gönderme tarzında yorumlanmıştır. Böylece adeta, Hıristiyan Türkler Yunanistan'a, Müslüman Yunanlılar da Türkiye'ye gönderilmiş gibi bir durum ortaya çıkmıştır (Türkdoğan, 1999: 256). Ayrıca Osmanlı Devleti zamanında, bilhassa 1877 yılından itibaren Balkanlar'dan Anadolu'ya Türklerin zorunlu olarak tehcir edilmeye başlamasıyla birlikte, Türklerin yanı sıra pek çok Çingene'nin de Anadolu'ya gelmiş olması muhtemeldir.

Günümüz Türkiye Çingeneleri

Günümüzde Çingeneler, Türkiye'nin hemen her yerinde dağınık olarak yaşamaktadır. Çingenelerin, çoğunlukla bulunduğu yerlerin başında Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgeleri gelmektedir. Bunu, Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri takip etmektedir (Kolukırcık, 2009: 64).

Türkiye'de Çingeneler, genel olarak "Çingene" adıyla bilinmekle beraber, Osmanlı kayıtlarında yakın zamana kadar "Kıpti" şeklinde geçmektedir. Ancak günümüzde, Çingeneler, yörelere göre farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Erzurum, Artvin, Bayburt, Erzincan, Sivas ve Çankırı Çingeneleri için "Poşa"; Van, Hakkâri, Mardin ve Siirt Çingeneleri için "Mutrib"; İç Anadolu Çingeneleri için "Elekçi"; Adana yöresi Çingeneleri için "Cono"; Bulgaristan'dan gelerek Kayseri, Adana, Osmaniye, Sakarya ve Çorum illerinde yerleşen Çingeneler için "Haymantos"; Erzurum il sınırları içerisinde yaşayan bir grup Çingene için "Şıhbızınlı"; Ankara'daki Çingeneler için "Teber"; Yugoslavya, Yunanistan ve Bulgaristan gibi Avrupa ülkelerinden gelerek, Trakya yöresinde yoğunlukta bulunan Çingeneler için "Roman" tabiri kullanılmaktadır (Öztürk, 2005: 280).

Türkiye'de İslam inancına sahip olan Çingeneler, itikadi açıdan kendilerini Bektaşî-Alevî ve Sünnî olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Özellikle göçer durumda olanların pek çoğu Bektaşî-Alevî Müslüman, yerleşik durumda olanların büyük çoğunluğu ise Sünnî Müslüman oldukları görülmektedir (Özkan, 2000:104).

Çankırı Poşaları

Çankırı Poşalarının Yaşam Biçimi

----- Poşa ne anlama geliyor?

M.A.----- Poşa, poşa demek, kurban olduğum. Poşa her yerde var, Tokat'ta var, Çorum'da var, Artvin'de var, Erzincan'da var.

--- Bazıları Çingen, Çingene diyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

M.A.--- Esteğfirullah, Allah kimseyi “Cingan” yapmasın. Babamız Âdem, anamız Hz. Havva. Yalınız, ağzını yüzünü bilmeyenler konuşur.

---- Size Cingan denmesini nasıl karşılıyorsunuz?

H.D.--- Ben Diyanet İşleri Başkanlığına yazı yazdım. Kur’an-ı Kerimde “Cingan” var mı diye. Hayır dediler. Allah’ın nur gibi yarattığı bu kullara bu bühthan ne olacak dedim. Senelerce milletleri karalamak için. Bizi bir kenara bırak, bize “Poşa” demiş, “Cingan” demiş, “Eşek” demiş, “hayvan” demiş, o kendi cemaliyle konuşuyor. Hz. Peygamber (s), Taif’e gitti, İslamiyet’i yaşamak için, Allah’ı anlatmak için. Onlar ne yaptı? Sopyayla kovaladılar, ayakları kan içinde kaldı. Yüz göz kalmadı, öyle iken ellerini kaldırdı Allah’ın bunlar bilmiyorlar, bilseler yapmazlar, bunları hidayete erdir dedi. Orda dese ki Allah’ım bunları yok et dese; Allah onları dakikada yok ederdi. Bu Poşa’da da Sünni’de de var yanı, bir kavga yap-sa, bin bir dünyada olmayan kelimeleri küfürleri söyler yani. Her millette bu hasetlik fesatlık var yani.

---- Poşaların köken olarak nereden geldiğini söyler misiniz?

N.Y.--- Yukarı mahalledekiler Poşi, Aşiret; Bunlar Oğuz Boylarından bir boy Ankara üzerinden gelmişler. Şimdi Cingan başka elekçi başka, bunlar “Elekçi” her milletin “Elekçisi” olur. Kürt’ün de Türk’ün de başka milletinde. Ben Artvin’e gittim Poşalar var. Erzincan’da Erzurum’da var buradakilerden haberleri var. Onların da mahalleleri var arastaları var. Bunlar Kafkas üzerinden gelmişler.

--- Bu söylediğiniz “aşiret” nedir?

H.D.--- Ya öyle isim takmışlar işte. Ben Türkiye Cumhuriyeti nüfus cüzdanını taşıyorum. Ne diyor; dini İslam diyor. Şimdi şöyle anlatayım ben sana; şu cehaletliğe bak, adam, Sünni’ye Yezid diyor, Poşaya Cingan diyor. Bak bir kere burada bir mantık çalıştır. “Geçmez akçe kötü söz, mal sahibindir.” “Sorma bir kişinin aslını sohbetinden bellidir.” Bir adamın aslını sormaya lüzum yok, on dakika konuş, o kendini ispat eder. Hünerini döker yani. Bu cehaletlikten ileri geliyor.

---- Poşalar ve mahalle hakkında bilgi verebilir misiniz?

O.M.--- Mimar Sinan mahallesi sadece Poşalardan oluşan bir mahalle değildir. Bu mahalle; Çankırı’ya kırsal kesimden göçenlerin ilk yerleştik-leri bir yerdir. Bu mahallede Poşaların yanı sıra özellikle Ünür ilçesinden gelip buraya yerleşenlerin sayısı oldukça fazladır.

---- Burada yaşayan Poşa nüfusu ne kadar?

H.D.--- 5000’geçer, yarısı Ankara’da, yarısı Karabük’te, yarısı Kastamonu’da, Poşa çok, yalnız bunların künyeleri burada.

---Poşalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

C.G.--- Çankırı'ya Horasan'dan gelmişiz. "Abdal"ların da oradan geldiği söylenmektedir. Hatta geçen gün "Neşet Ertaş Belgeseli"nde Can Dündar esas Türklerin Abdallar olduğunu söyledi. Abdallar Türkmenistan'dan gelmiş, ancak şimdi Türkler onları dışlıyor. Ne kadar cahillik, Türklüğü en çok kabul eden biziz. Ancak kökeni belki de Türk olmayan biri bizi aşağılayabiliyor. Ben kabileciliğin her türlüsüne karşıyım. Bir kere Hz. Peygamber (s) bunu reddetmiş.

... Eynesil'den Giresun Eynesil'den gelen "Yıl.'lar" (Yıl. soyadı taşıyanlar) var. Hatta orada onların akrabalarının oldukları söyleniyor. Giresun'dan üç kardeş geliyor biri Çankırı'ya yerleşiyor. Diğeri Esentepe'ye yerleşiyor. Bu mahalde oturanların bir kısmı da Yozgat'tan gelmişler. Atatürk Çapanoğulları isyanını dağıtınca bunların bir kısmı kaçmış gelmişler. Bunların soyadı "Çap." zaten. Öte taraftan Annemin dede tarafı Ankara Çubuk'tan gelmişler. Benim dedem kalbur kasnak işi yapmış, babaları zamanında yapmışlar, ama ben görmedim. Dedem 1935'ten itibaren sabit esnaf, çarşıda esnaflık yapıyor. Bunlar kendi aralarında, yüz yıl içinde kız alıp kız vermişler akraba olmuşlar. Mahallede Tosya'dan, Çorum'dan, Ankara'dan değişik değişik yerlerden gelenler olmuş. Safkan kimse yok. Siz gelmişsiniz ben gelmişim bu grubu oluşturmuşuz. 1944 yılında Cumhuriyet bayramında dedelerimizin çekilmiş fotoğrafları var. Eskiden Cumhuriyet kutlamalarına ileri gelen esnafı indiriyorlardı ya. Flamaları, fotr şapkalı takım elbiseli fotoğrafları var.

--- Poşaların bir dönem askere alınmamlarıyla ilgili bir bilginiz var mı?

... Duyduğum şu; Osmanlı 1840'lara kadar kökeni tam belli olmayanları, kendilerince sınıflandırdıklarının dışındakileri, askere almıyorlarmış. 1830'da Sultan Abdülmecit Han, N. Ağabeyin babasının kardeşi A. K., bu Giresun Eynesil'den gelenlerden. Bunların mahalleyle, göçebe hayatı yaşayanlarla kesinlikle bir akrabalık bağı yoktur. A.K.'i padişahın huzuruna çıkartıyorlar. Medrese tahsili yapmış. Çankırı'dan biri diyorlar. Yasin Suresini okuyarak padişahın huzuruna çıkıyor. Padişahım, bizi Çankırı'da "sünnetsiz", "gavur" ilan ettiler diyor. Biz askere alınmak istiyoruz diyor. Devleti Ali Osmaniye'ye sırt vermek istiyoruz diyor. Padişahın mühürü olan fermanı buranın yetkilisine getiriyor. O tarihten itibaren askere alınmaya başlanıyor. Dedemin dedesi H., askere ilk gidenlerden, Pilevne, Gazi Osman Paşa'nın askeri. Sağır H. derler bize, dedemin dedesinin kulağı top mermisinden sağır olmuş. Ben o kadar gururlanıyordum ki yüreğim kabarıyor. Gazi Osman Paşa'nın askeri! Annemin dedesi Çanakkale'de şehit; Annemin babası İstiklal savaşı gazisi, madalyası var bizde. Bizde şehit

gazi çok var. Bilemiyorum neden beğendiremiyoruz kendimizi. Allah bil-sin. Kıbrıs savaşı gazim var teyzemin oğlu. Biz Orta Aysa'dan gelmişiz bin yıl geriye gittiğimizde Anadolu'da kimse yok. Bunlardan, yerlilerden en az yüz aile göç etti. Bunlara Antalya'ya, Ankara'ya gittiler. Ankara GİMAT'ta en az on beş toptancı esnafımız, akrabaların mağazası var. Fakat bunların göçerlerle en ufak yakınlığı yok. Şansızlıkları sadece bu mahallede oturmuş olmaları ve çarşıda (Çankırılılar buraya "Cingan Arastası" diyor.) dükkânlarının olması. Bunların nüfuz cüzdanlarında "Tevfikkiye" geçer. Mimar Sinan mahallesinin eski adı bu. Hâlbuki Çankırı'nın diğer yerlerinde oturan ancak kütüğü bu mahallede olan Çankırılılar da var.

---- Nereden geldiniz Çankırı'ya köken olarak?

A.Y.---- Şimdi bunlar üç kardeş gelmişler Çankırı'ya yerleşmişler. 1850'de Horasan'dan gelip burada yaşamaya başlamışlar. 1970 Çankırı doğumluyum. Babam dedem hepsi burada doğmuş. 1850'ye kadar kütük çıkıyor. Dedem 1900 doğumlu, küsuru var ama bilmiyorum. 1981'de öldü.

C.G.---- Dedemin halasının oğlu Mısır harbinde Ankara Çubuk'ta hacacılık yapıyormuş. Yedi oğlu varmış altısı şehit olmuş, son oğlunu da askere isteyince oradan buraya göçmüş.

---- Siz kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

A.Y.---- Bir aşiret ismi var. Benim dedem aşiret liderliği yapmış. Dedem çok saygın biriydi. Mahallede bir sorun olsa çözerdi.

N.Y.---- 1945 Çankırı doğumluyum, esnafım. Baba-annem Ilgaz'lı. Ilgaz'ın Işıkyantüz Köyünden, dedem Yapraklı'nın Balıbidik köyünden gelmiş. Dedem çok zenginmiş. Bunlar üç kardeş; babalarından miras kalmış şehre yerleşmişler sonra aralarında mirastan dolayı kavga çıkıyor. Kardeşlerden biri kızmış, Giresun'a gidiyor. Giresun'da Eynesil ilçesinin Ören Köyünü kuruyor oraya yerleşiyor. Adını bilmiyorum. Yalnız babamızın babasının adını biliyoruz; Hacı Ali Rıza, Burada Sarıbaba mezarlığında yatıyor. Tiftik tüccarıymış. Viyana'ya, Marsilya'ya gemilerle gönderirmiş. Üç kardeşten biri İstanbul'a biri Giresun Eynesil'e biri de Yukarı Mahalleye (Çankırı) yerleşmiş. Ben Giresun'un Tirebolu'dan evliyim.

---- Poşalarda müzisyenlik veya dansözlük yapan var mı?

A.Y.---- "Bizde çalgı çengi olmaz. Bizimkiler geçimini köylerde satıcılık yaparak geçinir. Bizimkiler namusuna çok düşkündür."

----Türkiye'de yaşayan Romanlarla bir ilginiz var mı?

A.Y.---- Hayır. Örneğin; İstanbul, Sulukule'de yaşayanların hayatı farklı, biz onların içinde yaşayamayız. Onların hayatına saygı duyuyorum. Ama, onların kültürü çok farklı.

---Türkiye’de yaşayan Romanlarla bir ilginiz var mı?

N.Y.--- Çingene diye bir şey var. Bunlar Hindistan’dan gelmişler. Dünya’ya yayılmışlar. Onarın konuştuğu dil Hintçe (Urduca). Bizim Çingenelerle zerre kadar bir ilgimiz yok. Bizi çekemiyorlar, karalıyorlar. Bunu hiç sevmiyorum. Beş yaşındaki çocuğu getirip burası Çingenearastası diyorlar. Onlar bizi dışlıyorlar ama ettiklerini buluyorlar. Onların çocukları askere gidiyor, nerelisin diyorlar Çankırılıyım deyince elekçisin diyorlar. Benim babamda dedem de burada doğmuş. Benim yaşım altmış dokuza girdi.

Çankırı Poşaları, Çankırı’da yaşayan ana grup halk tarafından Çingene veya Çingene anlamına gelen Aşiret, Esmer Vatandaş, Elekçi vb. şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak Çankırı Poşalarının, Türkiye’deki genel Çingene tasvirleriyle karşılaştırdığımızda onlardan sosyal ve kültürel özellikleri bakımından oldukça farklı olduğu görülmektedir.

Çankırı Poşalarını, yerleşik ve yarı göçebe olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Yarı göçebelerin kış aylarında yerleştikleri düzenli evleri bulunmaktadır. Yerleşik hayat yaşayanların ise daha çok Çankırı’nın iyi mahallerinde apartman dairesinde yaşamını sürdürmektedir. Çankırı’da Yerleşik olarak yaşayan Poşalar genellikle gıda toptancılığı ve inşaat malzemesi ticaretiyle uğraşmaktadırlar. Yarı göçebe olarak yaşayan Poşalar ise yazları, daha ziyade civardaki yakın şehirlere göç etmekte ve seyyar satıcılık ve bohçacılık yapmaktadırlar.

Çankırı Poşaları arasında yardımlaşma ve dayanışmaya çok önem verilmektedir. Çankırı’da yaşayan ve Ankara, İzmir, İstanbul, Antalya gibi şehirlere göç eden zengin Poşalar maddi durumu iyi olmayan Poşalara yardım etmektedir. Geleneksel mahalle yaşamının Poşaların çoğunlukta olduğu bu mahallerde günümüzde de sürdüğü söylenebilir.

Çankırı Poşaları, ana grup Çankırılıların ön yargıya dayanan dışlayıcı davranışlarına ve etiketlemelerine maruz kalmalarına rağmen, güçlü gelenekleri sayesinde, kendi hayat tarzlarını büyük ölçüde muhafaza edebilmiştir. Ancak şehirde yerleşik yaşayan Poşaların hayat tarzlarıyla yarı göçebe yaşayan Poşaların hayat tarzları arasında bir takım farklılıkların oluşmaya başladığını da belirtmek gerekir. Şehirde yaşayan ve ekonomik durumu daha iyi olan Poşalar sosyal çevrelerinin oluşturduğu normlara uymakta daha istekli görülmektedir.

Araştırmamızda Poşaların ne amatör olarak nede profesyonel olarak müzisyenlik ve dansözlük yapanına hiç rastlamadık. Görüştüğümüz Poşaların önemli bir bölümü müzik dinlemeye bile çok sıcak bakmadığını söylemektedir. Diğerleri ise özellikle düğün, nişan, asker uğurlama gibi ortamlarda eğlendiklerini müzik dinlediklerini ve alkol aldıklarını ifade etmektedir. Ancak bu tür eğlencelerde alkol aldığını söyleyenler diğer zamanlarda fazla alkol almadıklarını özellikle belirttiler.

Çankırı Poşaları Türkiye’de yaşayan diğer toplum kesimlerinden giyim-kuşam olarak ayırmak mümkün değildir. Görüştüğümüz Poşaların giyim kuşamının daha çok ekonomik

seviye ve dini yaşantılarına göre farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Poşaların özellikle tercih ettikleri bir renk ve giyim şekli bulunmamaktadır. Poşaların giyim kuşamı Çankırı halkının genel havası içinde farklı bir durum göstermemektedir.

Çankırı Poşalarında Edirne, İstanbul vb. yerlerde yaşayan Roman'lardakine benzer bir liderlik anlayışı yoktur. Yaşlı, görgülü, sözü dinlenen aile büyüğü veya tüm Poşaların saygı duyduğu ve sözünü dinlediği "kanaat önderleri" bulunmaktadır. Ancak bu Romanlardaki Çeribaşılığa benzemiyor. Çankırı Poşalarında lider herhangi bir seçim veya başka bir seçme yöntemiyle belirlenmiyor. Toplum içinde kanaat önderi diyebileceğimiz kişiler zaman içinde saygınlık kazanıyor ve toplum bu kişilerin önderliğini kabul ediyor. Liderlikte, saygınlık, yaş, bilgi, tecrübe ve yardımseverlik gibi özellikler belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmamızın her aşamasında, görüştüğümüz Poşaların, çok misafirperver olduğunu gördük. Poşalar misafire ikramdan büyük bir zevk almaktadırlar. Özellikle tavuk eti, en çok tercih ettikleri yiyeceklerdendir. Ancak Türkiye'deki bazı Roman gruplarında olduğu sığır eti yememe geleneği yoktur.

Çankırı Poşalarında Aile ve Evlenme

---- Poşaların düğün törenleri nasıl olur?

H.D.--- Düğünleri Cuma günü başlar. Bayrak dikilir, yemek verilir, Türk düğünü gibi. düğün başlar. Eskiden düğün hamamına gidilirdi.

----Düğün hamamı nasıl oluyordu?

H.D.--- Hamam olayını ben kaldırdım. Niye kaldırdım; iki yüz üç yüz kişi kızılı- kadınlı toplanım hamama gidiyor, ardından da davullu zurnalı gidip onları getiriyorlardı. Orada hamamda çalışan iki değerli ağabeyim vardı, bunlar bir gün bana bunu kaldırsanız artık, ayıp oluyor dedi. O gün mahalleyi topladım ve "düğün hamamı" geleneğini kaldırdım. Şimdi bizi kötü yapan bunlar (mahallede radikal olarak tanımlanan grup) oldu, mahallenin dadı tuzu kalmadı.

---- Poşalarda erken evlenme var mı?

H.D.---- Eğer aile iyiye onun kızını kaçırmak istemezler hemen almak isterler. Bizde beşik kermesi yok. Oda doğru değil zaten. Ben evlendiğimde on beş- on altı yaşındayım.

---- Evliliğinizi nasıl yaptınız?

H.D.---- Görücü usulüyle evlendim. Önce dini nikâh yapıldı, bir buçuk ay nişanlı kaldık, sonra resmi nikâh yaptık evlendik. Eşim Poşa değil. Dini nikâh yapmadan sadece belediye nikâhıyla evlilik olmaz. Sadece bizde değil tüm Çankırı'da olmaz, bu kabul edilmez.

---- Siz dışarıya kız veriyor musunuz?

H.D.---- Dur anlatayım sana; ...Erzurum'dan var. Karadeniz'den de çok gelinimiz var. Ordu, Somsun, Zonguldak'tan var. Çankırı içinden de var ama çok zor oldu. Dedem Yıl...'lardan kız almış. Erzurum nere İzmir nere kaç tane kız geldi mahalleye. Bizden de gidiyor, Allah'a şükürler olsun, yirmi- otuz tane İstanbul'a gitti. Kur'an'ıma yemin ederim el basarım böyle yani. Bizim Poşaların kızları Sünni'ye gider, Sünnilerinki bize gelir.

---- Huzurevine nasıl bakıyorsunuz?

A.Y.---- Bizde olmaz, hiç olmadı ağabey. Bizimkiler vefalıdır. Size bir şey söyleyeyim mi "Zenginin sofrasında doyulmaz." O senin halini anlamaz. Bizimkiler yaşlısına düşkününe bakarlar, malı var mı yok mu bakmazlar. Ben babamsız sofraya oturmak istemem. Biz büyüklerimizin karşısında sigara, kahve içmeyiz, ayak ayaküstüne atmamız.

---- Poşalarda evlenme- boşanma nasıl olur?

C.G.---- Yakında bir tane oldu ama, boşanma olayı fazla olmaz. Boşanma herkeste olduğu gibi olur. İkinci evlilik kültürel olarak hoş karşılanmaz. Bunlar vatanına milletine hep destek olmuşlar ama birbirine hep köstek olmuşlar.

Çankırı Poşalarının aile yapısı geniş aile karakterlidir. Aileyi; genellikle ana, baba, çocuklar, büyük anne ve büyük baba oluşturmaktadır. Sosyalleşme daha çok ailede gerçekleşmektedir. Çankırı Poşaları arasında ailelerin otorite ve gücünün, akrabalık ilişkilerine önem vermelerine bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

Çocukların Çankırı Poşalarının aile yapısında çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Erkek çocuklar, genellikle bohçacılık yapan annelerine refakatçilik etmektedirler. Ayrıca yetişkin kız kardeşlerinin denetimi ve kontrolü yine erkek çocukların görevidir. Kız çocukları ise evde veya çadırdaki temizlik, yemek pişirme, bulaşık yıkama, temizlik yapma ve su taşıma gibi ev işleriyle meşgul olmaktadır. Çankırı Poşaların ailelerinde, aile geçimine çocuklar da katkıda bulunmaktadır. Yerleşik hayat sürdürenlerin çocukları genellikle babalarının yanında çalışarak, ayakkabı boyacılığı yaparak ya da çeşitli iş yerlerinde çırak olarak çalışmak suretiyle aile ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Çankırı Poşalarında ailenin, ilk kurulma aşamasından başlayarak, gelenekler ve dini yaşam ailede etkili olmaktadır. Kız isteme ile başlayan aile kurma girişimi nişanlılıkla devam etmektedir. Daha sonra nişanlı çift genelde 18- 20 yaşına geldiğinde, ailelerin durumlarına göre bu yaş aralığı değişebiliyor, nikâh ve düğün yapılmakta ve evlilik gerçekleşmektedir. Çankırı Poşaları resmi nikâh ve ayrıca dini nikah kıydırma konusunda çok titiz davranmaktalar ve resmi nikahın yanında dini nikah yapılmadığında evliliğin olmayacağını belirtmektedirler.

Düğün Anadolu'nun birçok yerinde hala sürdürüldüğü şekline benzer biçimde yapılmaktadır. Daha önceleri düğün haftasında bir gün düğün hamamı oluyormuş ancak günümüzde bu uygulamaya son verilmiş. Düğün Cuma günü Cuma namazı kılındıktan sonra

bayrak dikme töreniyle başlar. Düğünde davetlilere yemek verilir, ikramda bulunulur, eğlenceler olur. Düğün Pazar günü kız evinden gelin alma ile sona erer.

Çankırı Poşalarında evlilikler büyük ölçüde yakın akrabalar arasında ve genelde küçük yaşlarda olmaktadır. Poşaların akraba evliliği yapmalarının, bir tercihten çok zorunluluktan kaynaklandığı görülmektedir. Araştırmamız sırasında görüştüğümüz Poşalar; genel olarak grup dışı evlenmeye sıcak baktıklarını, ancak ana grup Çankırı halkının kendilerine kız vermeye ya da kendilerinden kız almaya sıcak bakmadığını belirtmektedirler. Buna rağmen görüşmelerimiz sırasında Poşaların az da olsa Poşa olmayanlarla evlendiğini gördük.

Çankırı Poşalarında, Türkiye'nin diğer bölgelerinde de sıkça rastlandığı gibi, daha önceleri erken yaşta evlilikler olmuş ancak günümüzde erken yaşta evliliğin oldukça azalmış olduğunu söylemek mümkün. Poşalar daha çok grup için evlik yapmak zorunda kaldıklarından olsa gerek özellikle beğenilen bir kız varsa bu kızı kaçırmamak için erken yaşta nişan yapıyorlar. Ancak bu uygulama beşik kermesi uygulamasından farklı. Küçük yaşta nişanlan kız büyüdüğünde nişandan vazgeçebiliyor. Ancak erkek tarafı, nişan takan taraf olduğu ve kızın kısmetini engellediği için nişandan vazgeçemiyor.

Çankırı Poşalarında geleneksel aile anlayışının sürdüğünü söylemek mümkündür. Poşalarda, yaşlı ve çocuk bakımı aile içinde yapılıyor. Çankırı Poşaları arasında, yaşlılar, çok özel konuma ve yüksek saygınlığa sahipler. Hem yerleşik yaşayanlarda hem de yarı göçebe olarak yaşayanlarda yaşlılara kadın erkek ayırt etmeden büyük saygı gösterilmektedir. Ancak erkek yaşlıların grubun geneli için çok büyük bir saygınlığı varken, kadın yaşlıların saygınlığı daha ziyade kadınlar arasında geçerlidir.

Çankırı Poşalarında Dini Hayat

---Poşaların dini yaşantısı hakkında bilgi verebilir misiniz?

C.G.---Yukarda mahallenin yukarısında oturanlar hep köy gezdikleri için Çankırı'nın yerlileri onları dışlamış. Bunlar Alevi kökenlidir. Bunu da anti parantez söyleyeyim. Bunlar "Cem" yapıyorlar, Alevi kökenli vatandaşlar. Ancak şimdi bunlardan üç beş tane var ama onlar da yaşlı insanlar. 1995'e kadar Koçubaba'dan "dede" geliyordu, "Cem" yapılıyordu, ama artık "dede" gelmiyor.

--- Cem evi ve cem hakkında bilgi verir misiniz?

M.A.--- Cem Evi de Camii de Allah'a ibadet edilen yer. Ben camiye giderim. Namazımı kılarım. Orucumu tutarım; Ramazan'ı tutarım, Muharrem'i de tutarım. Muharrem ayında 12 gün oruç tutarım.

--- Burada Cem yapıyor musunuz?

M. A.--- "Arefe günü yalan söyleyen, bayram günü yalancı çıkar." Ne yalan söyleyeyim üç- dört senedir gelmiyor, "dede" gelmiyor. Cemal dede öldü. Oğlu vardı, "a,b" demeyi bilmiyor, anlamıyor kurban olduğum.

--- Poşaların dini yaşantıları hakkında bilgi verir misiniz?

A.Y.---- ...Bizimkiler namusuna düşkündür. O televizyonlarda gördüklerimizle bizi kıyaslayamazsın ki. Biz Aleviyiz, Ramazan orucunu da tutarız Muharrem orucunu da tutarız. Namaz da kılarız. Kırıkkale Koçubaba'dan sende bir defa dede gelir. Bizimkiler Ehli Beyt-i sever. Bana sorsan Hz. Ebubekir neyse Hz Ali'de o; ancak ben Hz Ali'yi daha çok seviyorum. Hz. Ebubekir de Allah dostu. Bizimkine pek Alevilik denmez zaten. Biz diğer yerlerdeki Aleviler gibi değiliz. Onların köylerinde camii yoktur, Cem Evi vardır. Ama bizim mescidimiz var, camiye gideriz onun için pek dedeye ihtiyaç olmuyor

---- Poşaların dini yaşantıları hakkında bilgi verir misiniz?

O.M.-----Hocam bunların içinde Aleviyiz diyenler var. Ancak bunlar Aleviliği pek bilmiyorlar. Buraya, mahalleye Cem Evi yaptılar, ancak şimdi kapalı. Buraya Koçubaba'dan "dede" geliyordu ama şimdi gelmiyor. Dede bunlardan para falan toplamış. Bunlarda Dede'ye bazı parayla ilgili sorular sormuşlar, Dede de buna cevap veremeyince kızmış galiba, artık gelmiyor.Bunların içinde esas araştırılması gereken grup üç ya da dört aile çarşafa büründüler. Çocuklarına dahi fistan türü elbise giydirmiyorlar. Çocukları okula göndermek istemiyorlar. Bunlar camiye gitmezler. Marketten tavuk alıp yemezler. Dağ., Bul., Şey., Sağ., Dib.'lerin bir kısmı, bunlar çocuklarına evde eğitim veriyorlar. H. Amca da kendi çocuklarıyla bu problemi yaşıyor. Geçen gün kendi oğullarından bir akrabasının cenazesine gelmemiş. Bu ona çok dokunmuş. Geçen geldi buraya nerdeyse ağlayacaktı.

---- Cenazelerin Büyük Camii'ne indirilememesinden bahseder misiniz?

C.G.---- Hocam cenazelerin musallaya konmaması; Hocam 1950'ye kadar Büyük Cami'nin Musallası, o zaman tek Camii var büyük. 1950'ye kadar kesinlikle cenaze indiremiyorlar aşağıya, Büyük Cami'ye indirmiyor Çankırılılar. 1950'de bir babayiğit çekiyor silahu "lan" Çankırılılar bu cenaze buradan kalkacak karşı geleni indiririm aşağıya diyor. Bizim mahallenin kullandığı musalla taşı hala duruyor. Belediye tamir etti, Allahtan yıkmadı. Bu utanç tablosu, belge, Hani Berlin'de var ya "Berlin Duvarı". İnsanlar Büyük Cami'ye alınmıyor diye, A.K.'in kardeşi bir evini komple vermiş burası mescit olarak kullanılıyordu. Her Ramazan burayı açarız teravih namazlarını burada kılarız.

---- Eskiden cenazeleriniz Tahta Köprü'nün oradan kalkıyormuş, öyle bir şey var mı?

H.D.---- Onu biz kaldırdık. Vallahi konuşacağım. Buraya bir müftü geldi. O müftü bizi çok karaladı. Buranın ileri gelenleri kızdı, o müftüye. Bak Ağabey insanı birbirlerine takan kimlerdir ben sana söyleyeyim. Bu Aleviyle Sünni'yi düşünün. Çoğu Alevi dedesi var, kellesini alacan, köpeklerin önüne atacaksın, çok Sünni hocaları var bunların da kellesi-

ni alacan, köpeklere atacaksın bunları. İşte bunlar halkı birbirine takıyor. Bunların bir şeyden anladıkları yok. Vallahi yok billahi yok.

---- Evde mi kılarınsın namazları camiye mi gidersin?

H.D.----- Cuma namazlarını “Şeyh Osman Camiinde” kılarım. Biraz rahatsız olursam, vakit namazlarını evimde kılarım, aslında bak ağabey; “Evlerinizi kabir’e çevirmeyin” buyuruyor. Cin suresinin 81-82. Ayeti var “Yeryüzündeki bütün mescitler Allah’a aittir.” Hz. Muhammet (s) ne buyuruyor; “Yeşil kubbenin altını, yeryüzünü Allah bana mescit kıldı.” Tarlada, arabada namazını kılarınsın, vakit gelince camii aramak, hoca aramak yok, namazını kılarınsın.

---- Zengin Poşalar, mahalledeki fakirlere yardım ediyorlar mı?

H.D.----- Zekâtlarını veriyorlar, ayrıca fakirlere yardım da ediyorlar. Fakir birisi düğün yapacak diyelim, para toplar verirler, mahallede toplar veririler. Kendi adamlarımızdan toplarız, bu yönümüz çok iyi. ...Alevi-Sünni bir kardeşdir, kardeşim. Eğer bu memlekette toplu barış yapıyım dersen herkesi seveceksin, herkesi bir göreceksin, herkesle görüşeceksin, tek başına ayırım yapıyım dersen bu vatani kurtaramazsın, felaket olur yani. Bu olmaz yani, herkesi sevmek zorundayız. Ne dedi Başbakanımız, Romanlar için; “Ben Kasımpaşa’da bunlarla birlikte yaşadım, gidin de evlerine insanlık görün, onlar benim kardeşlerim” dedi. Bunun yerine deseydi bunlar hayvandır, bir Cumhurbaşkanına, Başbakana bu yakışır mıydı? Bir öğretmen, talebesini kötü gözle görürse, yakışır mı, o öğretmene talebe? Yakışır mı Hocaya? Aşağıya, çarşıya bir in, Mimar Sinan Mahallesiindeki Poşalar hırsızlık yapıyorlar mı? Arsızlık yapıyorlar mı? Devlet düşmanlığı yapıyorlar mı? diye sor. Sen iyi araştırsın, ondan sonra gel bana sen hatalısın de. Ben ne diyorum; başta ben o Atatürk’ün mezarına, toprağına kurban olayım, canımı veririm. Şu Türkiye’nin toprağına canımı veririm. Dünyada İslamiyet’in en güzel yaşandığı yer Türkiye’dir. Namaz kılsan kılma demez. Hacca gitsen gitme demez. Fakir fukarasına bakar. Ben para bulsam elli tane camii yaptırısam yapma demez. Arabistan’da ezan okununca sopayla dolaşıyorlar, sopayla namaz kıldırırlar. Sopayla namaz kıldırılır mı?

---- Poşaların cenaze törenleri nasıl?

O.M.----- Sünni Müslümanlardan farklı bir uygulamaları yok. Cenaze namazı kılıyorlar. Cenazelerini kefenleyip defnediyorlar.

Çankırı Poşalarının din anlayışını üç grupta ele almak mümkündür. Bunlar: 1. Bektaşî- Alevî anlayışını benimseyenler. 2. Çeşitli dini cemaat ve tarikatlara mensup olanlar 3. Kendisini gerçek Müslüman olarak tanımlayan ve grubun diğer üyelerinden soyutlanmış bir hayat yaşayanlar.

Kendilerini Bektaşî Alevî olarak tanımlayan grup mahallede bulunan bir evin giriş katında Cem Evi olarak düzenlenen odada on sene öncesine kadar toplanıp ibadet ettik-

lerini söylemektedirler. Bu Cem Evi bu gün atıl durumdadır. Araştırmamız esnasında görüştüğümüz Bektaşî Aleviler, kendileriyle diğerleri (Sünnî) arasında inanç ve ibadet konusunda hiçbir farkın olmadığını, kendilerinin böyle bir ayrıma karşı olduklarını belirtmektedirler. Ayrıca görüştüğümüz Bektaşî Alevilerin çoğunluğu ibadetleri aksatmadan yapmaya çalıştıklarını belirtmektedirler. Kendilerini Hz. Âli'yi çok sevdiklerini bunun da diğer (Sünnî) Müslümanlarla bir fark oluşturmaması gerektiğini ifade etmektedirler.

Poşalar içinde görüştüğümüz diğer bir grup ise kendilerin üst kimliklerinin Müslüman olmak olduğu ve bunun dışında bir kimlikle anılmak istemediklerini belirtmektedirler. Bu grubun içindekilerin önemli bir kısmı çeşitli dini cemaatlere devam ettikleri belirlemelerine karşın gittikleri cemaatin adını vermek istememektedirler. Bu grup da bulunur da ibadetleri aksatmadan yapmaya çalıştıklarını, çocuklarının din eğitimi ile ilgilendiklerini ve diğer Poşa gruplarına karşı olumsuz bir tavırların olamayacağı söylemektedirler. Görüşmemiz esnasında bu gruptaki katılımcılar "Müslümanların kardeş olduğuna" vurgu yapmakta ve kendilerinin etnik veya kültürel farklılıktan dolayı dışlanmak istemediklerini belirtmektedirler.

Araştırmamız çerçevesinde görüştüğümüz diğer bir dini grup ise kendileri gerçek Müslüman olarak tanımlayan ve diğerlerinin gerçek anlamda İslam'ı yaşamadıkları söyleyenlerdir. Bu grup da kendileri Poşa olarak tanımlamalarına rağmen ana gruptan kısmen soyutlanmış bir hayat yaşamaktadırlar. Bu gruba mensup olanlar kendilerinin daha önce Bektaşî Alevi olduklarını, ancak on yıl önce Müslüman olduklarını belirtmektedirler.

Çankırı Poşalarında Dil

--- Poşaların Türkçeden başka kullandığı bir dil var mı?

H.D.--- Şimdi size bir şey anlatacağım Sayın Hocam; "Tilki var baş kemirir, kurdun adı yaman" Bunu içim yandı da söylüyorum, çok dikkat et bu söze! Yeri göğü yaratan bir Allah var O'na bağırarak söyleyiyorum. Kıyamet günü huzuruna çektiği zaman yakasından tutacağım, ismimizi kötü takmışlar, bizi lekelemişler yani, bu memlekette, Türkiye Cumhuriyetinde, yetmiş defa adam öldürürler, karı keserler, her türlü pislik olur büyük vilayetlerde. Eğer şu bizim mahallede biri bir tüfek atsa şu Çankırı'nın içi zil çalar, ne diyeyim sana ağabey. Bu neden oluyor biliyor musun, karşısındaki insani hakir görmekten, küçük görmekten kaynaklanıyor. Allah'ın yarattığı kullara kimse mahana koyamaz. Kimisi siyah olur, kimisi kumral olur, kimisi sarı olur, kimisinin hiç başında saç olmaz, kiminin hiç tahsili olmaz, kimi çok tahsilli olur.

--- Bu konuştuğunuz dil, Poşaca dili nerden gelmiş?

H.D.--- Onu da anlatayım sana; Dilin dine zararı yoktur. Keşke, elli tane dil bileydin. Bu mahalledeki evlerin çoğu Ermeni evidir. Ermeniler varmış evvela, zamanında, anlıyor musun? Şimdi onlarla böyle yazıda beraber dolaşırlarmış. Ondan öğrenme bu dil yani. Onlardan öğrenmişler bu lisamı bu başka bir şey değil.

---Poşaca diye bir dil kullanıyor musunuz?

N.Y.--- Aslında Poşaca diye bir dil yok. Yukarı mahallede Ermeniler yaşarmış bu dili Ermenilerden öğrenmişler.

Allah'a şükür biz herkesten fazla Türk'üz; herkesten fazla milliyetçiyiz; Herkesten fazla vatanımızı milletimizi seviyoruz ve bu vatanın bekçisiyiz.

--- Ermenilerle akrabalık olmuş mu?

H.D.--- Yook yook, kesin, öyle akrabalık yok, öyle kız almak kız vermek yok. Evveli ilk defa bu Alevi vatandaşlar dışarı kız vermezler dışarıdan kızda almazlardı, kin davaları vardı. Cehaletlikten geliyor, akıllı, zekâlı adam olsa böyle yapar mı? Ne demek kardeşim "La ilahe illallah" dedi mi Müslüman'dır. Kız da alırım kız da veririm. Niye ben onu hor göreceğim. Bunlar hep cehaletlikten, o adamların kökü kesildi Allah'a şükür. Kurban oluyum şu yeni yetişen gençlere.

Yaptığımız odak grup görüşmelerinde Poşalar, Türkçe konuştuklarını, ancak etimolojisini tam bilmedikleri bazı kelimeler kendi aralarında kullandıkları söylemektedirler. Bu kelimelerin dillerine çok önceleri Ali Bey ve Mimar Sinan mahallesinde oturan Ermeni kökenli Türk vatandaşlarından geçmiş olabileceğini, ancak daha sonra Ermeni kökenli vatandaşların mahallerinden göç ettiğini ve zamanla bu kelimelerin unutulduğunu belirtmektedirler.

Görüşmelerimizde bize örnek olarak verdikleri bu türden kelimelerin %10-15'lik bölümün Ermenice olduğu anlaşılmıştır. Ki bu kelimeler ekmek, yemek, vb. bir dilden diğerine kolaylıkla geçebilen isim türü kelimelerdir.

Çankırı Poşalarının Çoğunlukla Yaptığı Meslekler

---Poşalar genel olarak yaptıkları meslekler hakkında bilgi verebilir misiniz?

C.G.--- ... Bundan yirmi- yirmi beş sene öncesine kadar genelde elekçilik yaparak geçiniyorduk. Mahallenin tamamı elekçilik yapıyordu. Artık o iş bitti. Şimdi bir kısmımız yerleşik olarak, bir kısmımız da göçebe olarak ticaretle uğraşyoruz. O geldiğiniz çarşıda (Özellikle Eski Çankırılılar buraya Çingen Arastası diyor.) ... Mahallede herkes çalışıyor. Genelde ticaret yapıyorlar. Okuyanlarda var. Memur olan da var. Astsubay olan bile var, emekli oldu.

H.D.--- Poşalar kalbur kasnak yaparlardı. O iş bitti. Şimdi herkesin altında arabası var. Özal zamanında hepsi para tuttu. Her birinin üç- dört on evi var İstanbul'da.

O.M.--- Poşaların önemli bir bölümü hırdavat ve gıda ticaretiyle uğraşıyorlar. Bunlar şehirde yerleşik olarak yaşıyorlar. Bir kısmı ise seyyar

saticılık yaparak geçimini sağlamaktadır. Mayıs olunca bunları şehirde tutamazsın. Arabalarına satacakları eşyaları yükler ailesini de yanına alır, şehir şehir dolaşırlar. Ne bulurlarsa onu satarlar. Kaysı, hortum, bir ara bunlar çok fırın, davul fırın sattılar, Türkiye'nin her yerine sattılar.

---- Okuyan kamuda görev alanlar var mı?

O.M.---- Var, var tabi özellikle yerleşik yaşayanlar çocuklarını okutuyor. İçlerinden memur, hemşire, astsubay vb. olanlar var.

---- Okuyan Poşaların başarı durumu nasıl?

O.M.---- İçlerinden başarılı olanlar var. Özellikle spor alanında başarılılar okulumuza birçok ödül kazandırdılar. Poşaların okulumuz öğrencileri içindeki oranı yaklaşık %25-30'dur. Genel olarak baktığımızda mahallemiz düşük gelirli ve eğitim seviyesi oldukça düşük insanlarda oluşmaktadır.

----Poşalardan dilenen var mı?

H.D.---- Şimdi beni iyi dinle; ben ölürsem gözüm açık gider, bu hastalık beni öldürür işte. Bu çocukları dilenmeye gönderenler fakir olsa garibime gitmez, bin defa söyledim; bakın arkadaşlar yapmayın, çocuklara yazık oluyor. Bu bizim haysiyetimizi kırıyor. Burası küçük bir vilayet. İki aile var burada çocukları dilenmeye gönderen. Biri şurada, vallahi o çocuklarını dilenmeye gönderenlerin İstanbul'da üç tane dairesi var.

Çankırı'da yaşayan Poşalar genel olarak "Elekçi" olarak tanımlandıkları için, araştırmaya başlamadan önce burada yaşayan Poşaların çoğunun bu mesleği yaptığı beklentisi içine girmiştir, ancak araştırmanın ilerleyen aşamasında "elek" yapan sadece bir aile bulabildik. Onlarda bu işi bırakmak üzere olduklarını belittiler. Yaptığımız görüşmelerde Poşaların çoğunun başta inşaat malzemesi ve toptan gıda ticareti işiyle uğraştıklarını gördük. Bir kısmının ise yazın çevredeki şehirlere göç ederek oralarda ticaretle uğraştıklarını öğrendik.

Çankırı Poşalarında, müzisyenlik, dansözlük, falcılık, çiçek satıcılığı gibi meslekleri yapanlar yoktur. Görüştüğümüz Poşalar mahallede sadece bir ailenin çocuklarını dilendirdiğini söylediler. Diğer Poşalar, çocuklarını dilendiren ailenin bu davranışını yanlış bulduklarını ve kesinlikle onaylamadıklarını belirttiler.

Öte yandan, görüştüğümüz Poşaların içinde yerleşik ve yarı göçebe ticaret yapanların yanında öğretmenlik, hemşirelik, astsubaylık mesleğini yapanların olduğunu öğrendik. Görüşmemiz esnasında ressamlık yapan ve harika resimlerini görme fırsatı bulduğumuz bir Poşayla da tanışma fırsatımız oldu.

Sonuç

Tarih boyunca, insanlar, kendilerini tanımlamak için karşısına birini, birilerini veya bir toplumu koymuşlardır. İnsanlar, bunu yaparken karşısına koyduğu ve öteki olarak tanımladığı kimselerden farklı ve iyi olduklarını ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu bir anlamda, J. Baudrillard'ın "İnsanlar kendilerin özgür olduklarını göstermek için hapisha-

neler inşa etmektedir.” (Boudrillard, 2013: 29) sözünü çağrıştırmaktadır.

Çankırı'nın merkez Mimar Sinan Mahallesinde yaşayan Poşalar geçerli bir neden olmamasına rağmen çoğunlukla bir dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu dışlanmanın şiddeti dönem dönem farklılıklar gösterse de günümüzde hala devam etmektedir. Yaptığımız bu alan araştırması ve daha önce farklı bölgelerde yapılmış aynı konuyla ilgili yapılmış araştırma verileri Türkiye'de yaşayan Poşalarla ilgili bilgileri son derece az ve daha çok önyargılara dayandığı ortaya koymaktadır.

Kendileriyle görüştüğümüz Poşaların sosyal ve dini hayatları Türk toplum yapısı içinde marjinal bir durum arz etmemektedir. Araştırma sırasında Poşaların en sık dile getirdiği dikkat çekici üç konu olmuştur. Bunlar: 1. Poşalar kendilerinin Çingene olarak tanımlanmalarından duydukları rahatsızlık. 2. Ana grup halk tarafından etiketlenmek ve dışlanmaktan duydukları rahatsızlık. 3. Bektaşî Alevilik ve Sünnilik şeklinde yapılan bir ayırmadan duyulan rahatsızlık.

Görüştüğümüz Bektaşî Alevi Poşalar, kendilerinin Sünnilerden bir farklarının olmadığını ısrarla vurgulamaktadırlar. Örneğin görüştüğümüz ve mahalledeki cem evinin sorumlusu olan M. A. cem evinin de camiinin de Allah'ın evi olduğunu vurgulamıştır. Yine diğer bir örnek ise Alevi Bektaşî grubun kanaat önderi olarak kabul ettiği H.D. kendisinin beş vakit namaz kıldığını, ramazanda ve muharrem orucu tuttuğunu ve namazlarını çoğunlukla camide cemaatle kıldığını belirtmiştir.

Poşalar, kendilerinin, Çingene veya Türkiye'de Çingene kelimesi yerine kullanılan “Elekçi”, “Esmer Vatandaş”, “Cingan” vb kelimelerle tanımlanmasından çok rahatsızlık duymaktadırlar. Poşaların bu rahatsızlıklarında Çingene kelimesinin Türkiye'de çağrıştırdığı olumsuz algı etkili olmuş olabilir. Ancak araştırma sırasında görüştüğümüz Poşaların kendilerini Müslüman-Türk toplumun bir parçası olarak gördüğü onun için kendilerinin Türklüğün dışında başka herhangi bir kimlikle tanımlanmalarından rahatsızlık duydukları izlenimi oluşturmuştur. Görüşmelerimiz sırasında aslında Poşaların kendilerine bir kimlik olarak gördükleri ya da kimlik oluşturmak istedikleri için Poşa kelimesini kullanmadıklarını sade Çingene kelimesinin yerine alternatif olarak bu kelimeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Poşalar kendilerinin herhangi bir şekilde etiketlenmesinden son derece rahatsızlık duyduklarını belirtmektedirler. Poşaların tamamına yakını kimlik olarak Türk ve Müslüman kimliğini kendileri için yeterli görmektedirler. Görüştüğümüz Poşaların kendilerini öncelikle Müslüman sonra da Türk olduklarını ve Orta Asya kökenli olduklarını ısrarla vurgulamaları bu gerçeği yansıtmaktadır.

Poşaların en önemli ikinci sorunu ise dışlanma veya öteki olarak görülme olduğu anlaşılmaktadır. Poşalar, kendilerinin Türk veya Türk toplumun bir üyesi olarak görme ve bu şekilde görülmek istemektedirler. Görüşmemiz sırasında Poşaların büyük bir kısmının kendilerinin Türk toplumuna aidiyetlerini vurgulamaları bunun bir göstergesi olarak algılanabilir. Aslında Poşalar, kendileri için Poşa ifadesinin kullanılmasından da çok memnun değiller. Ancak Çingene denmesinden Poşa denilmesini tercih ettiklerini belirtmektedirler.

Poşaların özellikle vurguladığı önemli bir konu da kendilerine daha önce resmi kurum ve kuruluşlarda yapılan dışlamanın artık olmadığı daha çok halk arasında dışlandıklarını belirtmeleridir. Ancak halk arasındaki bu dışlayıcı eğilimin de eskisi kadar keskin olmadığı belirtmektedirler. Görüştüğümüz Poşaların çoğunluğu eskisi kadar olmasa da dışlanmanın olduğunu ancak kendilerine çok iyi davrananların da çoğunlukta olduğunu belirtmektedirler.

Poşalar, görüşmelerimiz esnasında bizi çok sıcak karşıladılar. Bize evlerini ve samimi bir şekilde kalplerini açtılar. Görüşmelerimiz çok samimi bir ortamda gerçekleşti. Yaptığımız bu çalışmanın öncelikle Çankırı Poşaları sonra da Türkiye'deki diğer Poşaların tanınmasına ve dolayısıyla önyargıların ortadan kalkmasına katkı sağlamsını umuyoruz.

Kaynakça

- Alexandris, A. (2005). "Din ve Etnisite: Yunanistan ve Türkiye'deki Azınlıkların Kimlik Meselesi". Ege'yi Geçerken: 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi (Der. Renee Hirschon). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Altınöz İ. (2007). "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devlet Yönetimi İçerisinde Çingener". (Ed. Suat Kolukırık). İstanbul: Simurg Yayınları.
- Arayıcı, A. (2008). Avrupa'nın Vatansızları. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Boudrillard, Jean (2013). Simülakrlar ve Simülasyon. (Çev. Oğuz Adanır). Ankara, Doğubatı Yayınları,
- Bozkurt, T. (2004). Poşalar Örneğinde Etnisite ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı.
- Gökbilgin, M. T. (1977). "Çingene". İslam Ansiklopedisi. İstanbul: MEB Yayınları.
- Hancock, I. (2002). We are the Romani People. Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Kenrick, D. (2006). Çingener Ganj'dan Thames'e. (Çev. Bahar Tırnakçı). İstanbul: Homer Yayınevi.
- Lewy, G. (1999). "The Travail of The Gypsies". National Interest, Fall, Issue 57.
- Kolukırık, S. (2009). "Türk Toplumunda Çingene İmgesi ve Önyargısı". Dünden Bugüne Çingener. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Marushiakova, E., Popov, V. (2006). Osmanlı İmparatorluğunda Çingener. (Çev. Bahar Tırnakçı). İstanbul: Homer Yayınevi.
- Özkan, A. R. (2000). Türkiye Çingeneri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, Ö. (2005). Karadeniz Ansiklopedik Sözlük. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1999). Etnik Sosyoloji. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Willems, W. (1977). In Search of the True Gypsy, From Enlightenment to Final Solution, London: Frank Cass.